

Kerken in Kaart

Naar een duurzaam toekomstperspectief
voor religieus erfgoed in Hof van Twente

Geschreven door	Mireille Dosker, Het Oversticht Sharan Bekker, Het Oversticht
In opdracht van	De gemeente Hof van Twente
Datum	Maart 2025

Inhoudsopgave

Inleiding	4
Hoofdstuk 1: In gesprek	5
Twee gezamenlijke startbijeenkomsten	5
Inventarisatie toekomstperspectief via individuele gesprekken	6
Gesprekspartners, data en locaties	7
Hoofdstuk 2: Analyse	9
Introductie	9
Rol van gebedshuizen	9
Vragen om te komen tot een duurzaam toekomstperspectief	9
Kansen en bedreigingen sociaal en maatschappelijk	11
Kansen en bedreigingen cultuurhistorie	11
Kansen en bedreigingen ruimtelijke kwaliteit	16
Hoofdstuk 3: Werkplaats	17
Introductie	17
Werkplaats	17
Hoofdstuk 4: Conclusies en aanbevelingen voor vervolg	19
Conclusies	19
Aanbevelingen voor het vervolg	19
Bijlagen	22
Factsheets	

Inleiding

Veel geloofsgemeenschappen in Nederland kampen met vragen over de toekomstbestendigheid van het geloofsgebouw (in de huidige functie). Dat kan komen door een teruglopend aantal geloofsgenoten, maar bijvoorbeeld ook door hoge gebruikslasten in verband met hedendaagse eisen aan comfort en oplopende energiekosten. In sommige gevallen is men al aan het nadenken hoe te anticiperen op de veranderende omstandigheden.

Wegens de strikte scheiding van kerk en staat, hebben veel (burgerlijke) gemeenten zich geruime tijd op gepaste afstand willen houden van de geloofsgemeenschappen. Nu er in het hele land echter geloofsgebouwen zijn die leeg komen te staan of in enkele gevallen juist uit hun jas groeien, wordt duidelijk welke impact die ontwikkelingen ook hebben op de (burgerlijke) gemeente, onder andere wat betreft erfgoed, ruimtelijke kwaliteit, sociaal-maatschappelijke structuren en leefbaarheid.

Het Rijk heeft vanuit het programma Toekomst Religieus Erfgoed geld beschikbaar gesteld voor (burgerlijke) gemeenten om een integrale 'kerkenvisie' op te stellen. Zo'n 'kerkenvisie' is vrij van vorm, maar heeft tot doel een bijdrage te leveren aan het ontwikkelen van een duurzaam toekomstperspectief voor de geloofsgebouwen. Ook de gemeente Hof van Twente heeft zo'n decentrale uitkering van het Rijk ontvangen en wil graag faciliterend zijn aan de geloofsgemeenschappen in (toekomstige) opgaven wat betreft geloofsgebouwen. Daartoe is de gemeente Hof van Twente samen met Het Oversticht het gesprek aangegaan met de geloofsgemeenschappen, om het huidig gebruik en toekomstperspectief voor de verschillende geloofsgebouwen te inventariseren en analyseren. Vervolgens is met de geloofsgemeenschappen gewerkt aan inzicht in kansen en mogelijke verbindingen.

Na een aftrap op 8 februari 2023 met de gemeente Hof van Twente en op 11 mei 2023 met de geloofsgemeenschappen, waarin we gezamenlijk het doel en de vorm vaststelden, heeft Het Oversticht met iedere geloofsgemeenschap afzonderlijk een gesprek gehouden. In dat gesprek zijn de gebouwen en gronden, het huidige gebruik, de sociale structuren, de cultuurhistorie en ruimtelijke kwaliteit, de belangen en toekomstverwachtingen aan de orde gesteld. De verwerking van de gesprekken tot factsheets is terug te vinden in hoofdstuk 1 en in de bijlage, een analyse van de kansen en bedreigingen in hoofdstuk 2 en de uitgewisselde informatie in de werkplaats (23 november 2023) in hoofdstuk 3. Tot slot conclusies en aanbevelingen voor vervolg in hoofdstuk 4.

Hoofdstuk 1: In gesprek

Twee gezamenlijke startbijeenkomsten

Op 8 februari 2023 zijn verschillende disciplines van de gemeente Hof van Twente bij elkaar gekomen om met elkaar het gesprek te openen over toekomstperspectieven van het religieus erfgoed. Vertegenwoordigd waren het sociaal domein, grondzaken, erfgoed en ruimtelijke ordening. Het Oversticht vertelde over trends met betrekking tot de geloofsgebouwen en presenteerde een mogelijk plan van aanpak voor het proces. Bestaande en potentiële relaties werden duidelijk aan de hand van vragen als:

- Wie van jullie heeft er (eens of vaker in je huidige functie) contact gehad met een geloofsgemeenschap of een eigenaar van een gebedshuis, waarover?
- Welke relatie zou het religieuze erfgoed kunnen hebben met jouw werkveld?
- Welke informatie is relevant voor jou om goed te kunnen ondersteunen vanuit je functie?
- Welke beleidsdocumenten zijn er (in de maak) en waar zouden relaties kunnen liggen?
- Missen we nog disciplines in dit gesprek?

Uit dit gesprek bleek dat de gemeente de gebedshuizen vooral ziet als identiteitsdragers en al bewust bezig is met de mogelijke vragen die zich (zouden kunnen) aandienen met betrekking tot het religieus erfgoed. Eerder belde zij al met de geloofsgemeenschappen. De te verwachten ontwikkelingen werden toen nog niet prangend naar voren gebracht, maar het team vraagt zich inmiddels af of dat na de stijgende gasprijzen van afgelopen winter wel het geval is. De gemeenteraad sprak eerder al eens haar zorgen uit over het afbreken van religieus erfgoed of een te snelle herbestemming die afdoet aan de betekenis.

Uit het gesprek bleek ook dat er op specifieke onderwerpen contact is met de geloofsgemeenschappen. Bijvoorbeeld tussen maatschappelijk werk en de diaconie op het gebied van armoede- en minimabeleid, tussen grondzaken en de kerken ten behoeve van gronden voor woningbouwontwikkeling (in Goor zijn bijvoorbeeld appartementen boven de nieuwe Baptistenkerk gebouwd) en tussen de erfgoedcommissie en kerken om na te denken wat wel/niet beschermd is en welke vergunningen nodig zijn voor verbouw (bijvoorbeeld in Markelo). Verbanden worden gezien met de woon-zorgvisie, erfgoednota en mogelijk met toerisme (waaronder ondernemerschap, horeca en recreatie). Ook op het gebied van duurzaamheid zijn vragen te verwachten.

Over het algemeen geldt dat de gemeente graag in een zo vroeg mogelijk stadium betrokken is bij eventuele wijzigingen, zodat zij kan meedenken welke mogelijkheden het beleid biedt. De gemeente kan ook meedenken op het gebied van haalbaarheid, stedenbouwkundige inpassing en erfgoed.

We haalden ook vragen met elkaar op, die na afloop uitgezocht en beantwoord zijn.

- Heeft de gemeente kerktorens in eigendom?
Ja, de kerktorens in Diepenheim en in Markelo.
- Heeft het vrijwilligersloket Salut Welzijn contact met de diverse geloofsgemeenschappen?
Salut Welzijn heeft met enkele kerken in Hof van Twente contact, zoals de Hofkerk, Martinuskerk, Johanneskerk en de oude en nieuwe Blasiuskerk. Het gaat met name over de afvaardiging van vrijwilligers in VASK overleggen (bijeenkomsten met organisaties en verenigingen in het sociaal domein, waarbij het gaat om Verbinden, Afstemmen, Samenwerken en Kennis delen).
- Zou een kerk een Multi Functionele Accommodatie (MFA) kunnen huisvesten en zou zo'n MFA financieel gesteund kunnen worden?
Op dit moment zijn hier geen plannen of voornemens voor. Gezien de momenteel al gerealiseerde en nog lopende ontwikkelingen met betrekking tot de MFA's in de kernen, ligt het ook niet in de verwachting dat dit op korte termijn aan de orde komt.

- Zijn er ook vraagstukken vanuit de burgerlijke gemeente met betrekking tot de kerkhoven?
Nee.

Aan de hand van het gesprek scherpten we het plan van aanpak aan en spraken met elkaar af oog te houden voor de al bestaande en mogelijke verbanden tussen gemeentebeleid en ontwikkelingen rond het religieus erfgoed.

Als vervolgstap organiseerden we op 11 mei 2023 een bijeenkomst voor alle vertegenwoordigers van gebedshuizen. De aanwezigen maakte daarin kennis met elkaar aan de hand van vragen, zoals: wat betekent het gebedshuis voor u en wat hoopt u voor de toekomst van uw gebedshuis? Ook raakten de aanwezigen op de hoogte van elkaars vraagstukken en zagen (sommigen) daarin overeenkomsten. Zo gaf een aantal van hen aan bezig te zijn met de multifunctionele inzetbaarheid van het gebouw (bijvoorbeeld de Martinuskerk) of het opkopen van de kerk voor behoud en gebruik door het dorp (de kerk in Bentelo). Het Oversticht deelde manieren om het gebouw voor het dorp te gebruiken ter inspiratie. We gingen daarnaast met elkaar in gesprek over verbinding met de (burgerlijke) gemeente en eventuele andere belanghebbenden en stelden het plan van aanpak gezamenlijk vast: hierna individuele gesprekken over belangen en toekomstperspectief; een analyse van de kansen, bedreigingen, cultuurhistorie en ruimtelijke kwaliteit; en de organisatie van een werkplaats om de dialoog verder te brengen en vertegenwoordigers van geloofsgebouwen handvatten mee te geven om zelf verder te komen. De eindrapportage verslaat dit proces en geeft aanbevelingen hoe te komen tot een duurzaam toekomstperspectief.

Inventarisatie toekomstperspectief via individuele gesprekken

De vertegenwoordigers van geloofsgebouwen zijn benaderd voor een afzonderlijk gesprek over belangen en toekomstperspectief. Enkele gebedshuizen zijn daarbij buiten beschouwing gelaten, omdat zij al een duurzame herbestemming hebben gevonden, of nu wel in gebruik zijn als gebedshuis, maar niet als zodanig zijn gebouwd. De Paaskerk aan de Noorderhagen 54 in Delden heeft bijvoorbeeld al een duurzame herbestemming gevonden als woning. De Baptistenkerk aan de Irisstraat 5b in Goor is al gesloopt en heeft ruimte gemaakt voor nieuwbouw. En de Hervormde kerk Rijssen-Elsen aan de Plasdijk 2A in Markelo is wel in gebruik als gebedshuis, maar gebouwd als school en is daarom wel benaderd in het onderhavige traject, maar op een andere manier meegenomen in de rapportage.

Het vervolg van deze rapportage heeft betrekking op de volgende gebouwen:

- Oude Blasiuskerk, Kerkplein 3 Delden
- RK kerk Onze Lieve Vrouwe van Altijddurende Bijstand, Onze Lieve Vrouwestraat 3 Bentelo
- Nieuwe Blasiuskerk, Langestraat 76 Delden
- Hofkerk, Diepenheimseweg 2 Goor
- H.H. Petrus en Paulusparochie Goor, Hengeveldestraat 24 Goor
- H.H. Petrus en Pauluskerk Hengevelde, Goorsestraat 19 Hengevelde
- Martinuskerk, Kerkplein 2 Markelo
- Johanneskerk, Grotestraat 1 Diepenheim
- Saint Mary's Chapel, Diepenheimseweg 102 Markelo
- Apostolisch Genootschap, Emmastraat 9 Delden

Met de vertegenwoordigers van de Saint Mary's Chapel en het Apostolisch Genootschap hebben wij geen contact kunnen krijgen.

De geloofsgemeenschap van de Nieuwe Blasiuskerk heeft wel deelgenomen aan de tweede gezamenlijke bijeenkomst, maar heeft niet deelgenomen aan het individuele gesprek.

Met de andere vertegenwoordigers hebben wij doorgesproken over de gebouwen en gronden, het huidige gebruik, de toekomstverwachtingen, de sociale structuren, de perceptie van de betreffende geloofsgemeenschap op de cultuurhistorie, ruimtelijke kwaliteit, kansen en bedreigingen. Dat deden we aan de hand van de volgende vragen:

1. Hoe wordt het geloofsgebouw op het moment gebruikt? Welke dagen is het open/toegankelijk? Waarvoor? Zijn er ook incidentele activiteiten? Wordt het gehele gebouw gebruikt, of enkele delen?
2. Hoeveel gelovigen zijn verbonden aan het gebouw? Hoeveel daarvan zijn actief? Welke sociale structuren, actieve vrijwilligersgroepen en samenwerkingsverbanden zijn actief in en vanuit het geloofsgebouw?
3. Welke gebouwen en gronden horen bij het geloofsgebouw? Hoe worden omliggende gebouwen en gronden gebruikt (inclusief parkeervoorzieningen)?
4. Welke ruimtelijke waarden vertegenwoordigt het geloofsgebouw volgens u? Staat het gebouw op een bijzondere plek? Welke ruimtelijke en cultuurhistorische verbanden zijn belangrijk? Zijn er plekken die erg worden gewaardeerd door omwonenden? Zijn er plekken die wel wat vergroening of een andere ontwikkeling kunnen gebruiken?
5. Zijn er problemen, bedreigingen, kansen? Bijvoorbeeld een teveel of juist tekort aan ruimte. Wat zijn effecten daarvan op de langere termijn? Geeft het onderhoud en/of beheer financiële zorgen en op welke termijn?
6. Zijn er plannen, wensen en restricties aangaande het toekomstig gebruik van het geloofsgebouw (bijvoorbeeld waar het gaat om multifunctioneel gebruik of herbestemming)?
7. Hebben jullie initiatieven of vraagstukken op het gebied van verduurzaming en klimaatadaptatie?
8. Hoe is jullie geloofsgebouw te verbinden aan maatschappelijke en ruimtelijke opgaven van de (burgerlijke) gemeente (bijvoorbeeld op het gebied van energie, klimaat, vergroening, leefbaarheid, sociale vragen, bepaalde functies)? Voor welke netwerken kan jullie geloofsgebouw inclusief het sociale netwerk eromheen een belangrijke rol spelen (netwerk van vrijetijdseconomie, maatschappelijke doelen, wijkcentra, bibliotheken, cultuur, natuur, energie, wonen, zorg)?
9. Welke ondersteuning van de (burgerlijke) gemeente zou wenselijk zijn?
10. Zouden jullie het op prijs stellen als inwoners van Hof van Twente meedenken over de toekomst van jullie geloofsgebouw?

Vertegenwoordigers van de Hofkerk hebben deze vragen schriftelijk beantwoord.

Gesprekspartners, data en locaties

Locatie	De Oude Blasius
Deelnemers	Herman Langerak, André Jekel, Mireille Dosker, Sharan Bekker
Datum	1 juni 2023 09.30 – 11.00u

Locatie	RK kerk Onze Lieve Vrouwe van Altijddurende Bijstand Bentelo
Deelnemers	Stephan Ottink, Mireille Dosker, Sharan Bekker
Datum	4 juli 2023 19.00u – 20.30u

Locatie	H.H. Petrus en Paulusparochie Goor
Deelnemers	Wim van Sermondt, Bonne Kuitert, Mireille Dosker, Sharan Bekker
Datum	15 mei 2023 12.30u – 14.00u

Locatie	H.H. Petrus en Pauluskerk Hengevelde
Deelnemers	Jan Put (parochie), Gerard Oude Meijers, Johan Broekkamp, Mireille Dosker, Sharan Bekker
Datum	16 mei 2023 10.00u – 11.30u

Locatie	Martinuskerk Markelo
Deelnemers	Jan Henk Berendsen, Wim Bronsvort, Mireille Dosker, Sharan Bekker
Datum	1 juni 16.45u – 17.15u

Locatie	Johanneskerk Diepenheim
Deelnemers	Bert Hooijsma, Johan Horstman, Mireille Dosker, Sharan Bekker
Datum	1 juni 2023 14.45u – 16.00u

De gesprekken en de schriftelijke beantwoording door de vertegenwoordigers van de Hofkerk zijn verwerkt tot factsheets. Deze zijn te vinden in de bijlage.

Omdat er niet gesproken is met vertegenwoordigers van de Saint Mary's Chapel, het Apostolisch Genootschap en de Nieuwe Blasiuskerk, zijn er geen factsheets opgemaakt van deze gebedshuizen.

Hoofdstuk 2: Analyse

Introductie

Na afloop van de gesprekken heeft Het Oversticht de opgehaalde informatie naast elkaar gelegd. Welke rol nemen de gebedshuizen in en is deze rol aan het veranderen? Welke impact heeft dat? Wat zijn de voorliggende vragen vanuit de eigenaren van de gebedshuizen om tot een duurzaam toekomstperspectief te komen? En zien we kansen en bedreigingen, bijvoorbeeld op het gebied van sociale kwaliteit, cultuurhistorie en ruimtelijke kwaliteit?

Rol van gebedshuizen

Bezinning centraal

Met de gebedshuizen heeft bezinning en 'een grotere betekenis dan het leven ten opzichte van de eeuwigdurende tijd' op veel plaatsen in het land centraal gestaan. Het is de vraag hoe een groot deel van de mensen in de toekomstige tijd zingeving vinden en betekenis aan het leven geven.

De kerken van Delden, Diepenheim, Hengevelde, Bentelo, Markelo en Goor staan allemaal ofwel middenin, ofwel aan de rand van het centrum. Bewoning en bedrijvigheid is eromheen gegroepeerd. De bereikbaarheid van de kerken is optimaal voor bezinning en voor het delen van lief en leed. De plekken nodigen (nog steeds) uit om het leven eromheen te leven en af en toe even samen stil te staan bij dat leven en bij de dood.

Met de kerkhoven naast de kerken vormden ook onze voorouders het hart van onze dorpen en steden, maar de begraafplaatsen zijn veelal naar de randen van het dorp of de stad verplaatst.

Sociale rol

De geloofsgemeenschappen spelen een belangrijke sociale rol. Niet alleen is er vanuit de gebedshuizen aandacht voor minderbedeelden en (geestelijk) hulpbehoevenden, maar het zijn ook plekken van ontmoeting. De speciale diensten geven aandacht aan levensveranderende situaties (vieren van geboorte, afscheidsrituelen en herdenkingen) en het kopje koffie na de dienst is een geliefd uitwisselmoment dat meeweegt in de vorming van een sociaal vangnet. Vaak zijn er ook veel vrijwilligers actief. In dat vrijwilligerswerk vinden mensen betekenis en het kan eenzaamheidsgevoel doen afnemen. Op veel plekken vermindert het aantal vrijwilligers door de vergrijzing. Er wordt opgemerkt dat jongeren zich vaak wel incidenteel vrijwillig willen inzetten, maar dat een structurele inzet hen niet zo past.

Doorgeven van onze geschiedenis

De gebedshuizen vertellen het verhaal van ons gedachtegoed en van de opbouw van onze dorpen en steden door de jaren. Daarmee vervullen zij een belangrijke rol in begrip voor het heden.

Ruimtelijke kwaliteit

De gebedshuizen vormen doorgaans ademplekken (met een meer of minder groene directe omgeving) in veelal volgebouwde dorpen en steden. Ze staan vaak op pleinen die flexibiliteit bieden om te kunnen voorzien in activiteiten, of zijn omgeven door groene ruimten die kunnen voorzien in biodiversiteit, tegengaan van hittestress en klimaatadaptie. Deze rollen zijn ruimtelijk van grote toegevoegde waarde.

Vragen om te komen tot een duurzaam toekomstperspectief

De vertegenwoordigers van de gebedshuizen in Hof van Twente hebben onderling vergelijkbare vragen.

Multifunctioneel inzetten van het gebedshuis

Een aantal geloofsgemeenschappen wil het gebedshuis naast de geloofsdiensten graag multifunctioneler inzetten. Het gaat bijvoorbeeld om de Martinuskerk, Oude Blasiuskerk, Hofkerk en Johanneskerk.

De geloofsgemeenschap van de Martinuskerk is bijvoorbeeld al actief aan het experimenteren hoe de omgeving meer bij de kerk te betrekken door diverse programmering (mountainbike pad door de kerk, verhalen van personen uit de buurt openlijk delen). Daarbij zijn zij op onderzoek hoe het gebouw anders ingericht kan worden, zodat het praktisch eenvoudiger inzetbaar is voor verschillende doeleinden.

Ook de Oude Blasiuskerk wordt al ingezet voor diverse programmering, zoals concerten. De geloofsgemeenschap aldaar is actief aan het verkennen welke mogelijkheden er nog meer zijn. Daartoe bezoeken zij ook diverse andere kerken, om te inventariseren wat passend zou kunnen zijn voor de Oude Blasiuskerk, wat er (ruimtelijk en organisatorisch) bij komt kijken en hoe zo iets het handigst geregeld kan worden. Ze vragen zich af of het onderbrengen van de kerk in een aparte beheersstichting mogelijk en helpend kan zijn.

De geloofsgemeenschap van de Hofkerk zet het gebouw al multifunctioneel in en ziet aanstaande problemen als uitdagingen en kansen. Zij geeft aan dat het gebouw zich goed leent voor vergaderingen, muziek, tentoonstellingen en clubs (zoals yoga en bridge) en dat het gebouw daarmee multifunctioneel intensiever ingezet kan worden.

En ook de Johanneskerk in Diepenheim staat al multifunctioneel gebruik toe. Het dorp gebruikt het onder andere voor de dorpsquiz avond, waarbij het luiden van de kerkklokken ludiek ingezet wordt. De Johanneskerk staat open voor meer multifunctioneel gebruik, maar is minder actief in het verkennen van deze mogelijkheden.

Herbestemmen

Een aantal gebedshuizen beweegt zich richting herbestemming.

De Rooms katholieke kerk in Bentelo is bijvoorbeeld aan de eredienst onttrokken. Actieve dorpsbewoners hebben zich verenigd in de 'Stichting Behoud Kerkeigendommen Bentelo' om zich hard te maken voor behoud van de kerk voor de samenleving van het dorp. De stichting is in gesprek met de parochie om de kerk te kunnen kopen en zoekt naar manieren om de kerk en de omliggende gronden voor het dorp in te zetten, zodat zij ten goede komen aan de gemeenschap op een financieel haalbare manier.

Ook de toekomst van de H.H. Petrus en Pauluskerk in zowel Goor als Hengevelde is onzeker. In deze twee kerken (beide behorend bij de Heilige Geest Parochie) vinden nog erediensten plaats. Wel wordt bij beide nagedacht over een nieuwe toekomst voor de kerk.

De geloofsgemeenschap en de parochie van de H.H. Petrus en Pauluskerk in Hengevelde hebben een werkgroep opgezet om na te denken over het toekomstig inzetten van de kerk ten behoeve van zorgwoningen. Omdat deze kerk beschikt over een separate dagkapel (gewijd als kerk), zouden de (ere)diensten in de toekomst mogelijk hier voortgang kunnen vinden, waarbij de rest van het gebouw plaats maakt voor de nieuwe functie.

De geloofsgemeenschap van de H.H. Petrus en Pauluskerk in Goor hoopt dat er nog een ruimte behouden kan blijven voor de geloofsgemeenschap om samen te komen. De parochie staat aan de lat om keuzes te maken welke kerken de komende jaren nog in gebruik blijven.

Verduurzamen

Omdat de vraagstukken over het behoud van het gebouw in uiterlijke vorm en voor de geloofsgemeenschap om samen te komen op veel plekken prangend is, ligt de nadruk in de gesprekken vooral op de functie van het gebouw en fondsenwerving. Alleen de Johanneskerk geeft actief aan zich af te vragen hoe te verduurzamen in een gebouw met enkelglas, steens muren en een niet geïsoleerd dak.

Toch hangt duurzaamheid nauw samen met de levensvatbaarheid van de gebouwen. De gebedshuizen zijn doorgaans energie inefficiënt, en dat, samen met hogere energieprijzen, zorgt ervoor dat het lastig is om te concurreren met andere ruimteverhuurders. Ook al gaat het om bijzondere gebouwen; de kosten komen hierdoor onevenredig hoog te liggen of de kerk wordt als onbehaaglijk ervaren. Ook in een herbestemming wegen de beheerlasten (waaronder de energielasten) mee in de haalbaarheid.

Eventuele vraagstukken betrekking hebbend op de Nieuwe Blasiuskerk, Saint Mary's Chapel en het Apostolisch Genootschap zijn ons niet bekend, omdat hier geen (verdiepende) gesprekken over zijn gevoerd.

Kansen en bedreigingen sociaal en maatschappelijk

We verwachten dat de verandering in geloofsbeleving en het benutten van de geloofsgebouwen als centrale ontmoetingsplekken ook tot veel sociaal-maatschappelijke veranderingen zullen leiden. Het gaat bijvoorbeeld om:

- Een veranderend sociaal vangnet en dagbesteding. De rituelen voorzien in een vaste agenda en reguliere contactmomenten. Lief en leed wordt met elkaar gedeeld en indirect is er een oog op eventuele afwezigheid van bekenden en de reden daarachter. Ook vrijwilligers ontmoeten elkaar. Zo wordt een sociaal vangnet gevormd. Als mensen besluiten niet meer samen te komen en minder vrijwilligerswerk op dit soort centrale plekken in het dorp of de stad te doen, verandert daarmee het sociaal vangnet. Voor de ouderen van de toekomst zorgt het wellicht voor een andere dagbestedingsvraag.
- Onzichtbare geestelijke vragen.
- Een veranderende manier van afscheid nemen van overledenen. Denk bijvoorbeeld aan meer crematies, opkomst van resomeren, natuurbegraafplaatsen en herdenkingsbossen.

Dit heeft dus niet alleen betrekking op het fysieke domein van de gemeente. Iedere verandering kan als bedreiging gelezen worden, maar er zijn ook kansen van te maken. Om bij die kansen te komen is het in ieder geval zinnig om met de verschillende beleidsdomeinen van de burgerlijke gemeente de impact van veranderd gebruik van de geloofsgebouwen door te nemen, zodat ieder er in zijn eigen vakgebied op in kan spelen en beleidsdomeinen wellicht overstijgend met elkaar kunnen samenwerken: bijvoorbeeld het sociaal en cultureel domein in inspiratie en aandacht naar de verschuiving. Ook is er in Hengevelde bijvoorbeeld een dorpscoöperatie die nadenkt over de toekomst van het dorp: wellicht zijn er kansen om één van de kerken te benutten als plek voor sociale en culturele activiteiten.

Kansen en bedreigingen cultuurhistorie

Geschiedenis

De gemeente Hof van Twente bestaat uit de verschillende kernen: Goor, Delden, Hengevelde, Diepenheim, Bentelo en Markelo. De gemeente Hof van Twente heeft een bijzondere rol in de kerkelijke geschiedenis van Nederland. Tot tenminste het jaar 770 waren de bewoners van Twente (wat we nu zouden noemen:) heidenen. Met steun van de Saksische adel kon het kerkelijk gezag van de bisschop van Utrecht uitbreiden. De eerste gebedshuizen werden gebouwd.

Markelo

Er wordt verondersteld dat de Markelose kerk omstreeks 800 gebouwd moet zijn, omdat de bisschop tijdens zijn visitatiereizen in Twente zitting hield op de Markeloseberg. In ieder geval is de eerste kerk in Markelo gebouwd voor het jaar 1224, want uit een oorkonde van dat jaar blijkt dat Diepenheim vanaf dat jaar losgemaakt werd van Markelo. De kerk van voor 1224 was gewijd aan de Heilige Martinus en heette de Sint Martinuskerk. De parochie van Markelo behoorde daarmee met die van Deventer en Oldenzaal tot de oudste kerkelijke centra in het Oversticht.

In de 15^e eeuw is de nu nog bestaande kerktoren gebouwd. Het oude kerkgebouw werd in 1840 afgebroken nadat het in 1836 was getroffen door een storm. In 1839 werd er door een bouwkundige van de Waterstaat in Overijssel een ontwerp met bestek en begroting gemaakt voor het huidige kerkgebouw. Op 10 juni van dat jaar is de eerste steen gelegd door predikant H.W. Stroink. <https://www.pkn-markelo.nl/over-de-kerk/>

Tot in de 17de eeuw was Markelo een bedevaartplaats. Dit blijkt uit o.a. de notulen van de vergaderingen van de classis Deventer d.d. 25 april 1604 en 3 april 1627. <https://www.pkn-markelo.nl/over-de-kerk/>

In de kerk werd een bloedrelik bewaard in het sacramentshuis. Van 1601 tot 1629 werden er door de Classis en Synode van Deventer verschillende pogingen ondernomen om de bedevaart naar Markelo af te schaffen, door het te verbieden en te belemmeren. Uiteindelijk liet de Classis het sacramentshuis dichtmetselen. (*Acta van de gedeputeerden der classis Deventer 12 juni 1620 – 18 juni 1620*).

Later kreeg Markelo nog een gebedshuis. De Saint Mary's Chapel is een Engelse kapel, gebouwd op het landgoed van Weldam. In 1900 werd deze gebouwd in opdracht van graaf Bentinck.

Diepenheim

Bij de burch van Diepenheim is in eerste instantie een slotkapel gebouwd. Deze kapel zou reeds in de 12e eeuw zijn gebouwd.

In 1224 werd Diepenheim van de parochie Markelo losgekoppeld. De zelfstandige status als parochie had Diepenheim te danken aan de geïsoleerde ligging en zijn invloedrijke heer Otto, graaf van Dale. De heer van Diepenheim en zijn nazaten verkregen het recht van collatie, oftewel benoeming van de vicaris of kapelaan. Pas in de Franse tijd werd aan het recht van collatie het recht van presentatie toegevoegd, waardoor het burgerlijk gezag ook pastoors mocht benoemen. <https://www.canonvannederland.nl/nl/overijssel/twente/hof-van-twente/sint-martinuskerk>

Nadat Diepenheim in de 13e eeuw een zelfstandige parochie werd, kreeg de kapel de status van parochiekerk en werd deze gewijd aan Johannes de evangelist. Rond 1500 is de kapel vervangen door een gotische kerk (op dezelfde plaats). Na de reformatie kwam de kerk in protestantse handen. In 1677 stortte de kerk in, mogelijk ten gevolge van oorlogshandelingen. De herbouw vond twee jaar later plaats. Delen van de oorspronkelijke kerk zijn volgens Ronald Stenvert, auteur van o.a. de serie Monumenten in Nederland, waarschijnlijk nog terug te vinden in de westelijke sluitmuur en in de toren.

In het interieur bevinden zich de herenbanken voor de eigenaren van de in de buurt van Diepenheim gelegen havezaten, te weten huis Diepenheim, Nijenhuis, Westerflie (samen met Weldam) en Peckedam. De vijfde bank in de kerk is de zogenaamde regeringsbank voor de stadsbestuurders van Diepenheim. De zesde bank is de ouderlingenbank bestemd voor deze kerkelijke functionarissen. Deze banken dateren uit de 17e en de 18e eeuw. De kansel dateert van 1690. In de kerk bevinden zich enkele grafzerken, de meeste daterend van de 17e eeuw. In de kerk bevinden zich nog enkele voorwerpen uit de oorspronkelijke rooms-katholieke kerk, zoals een kruis. De offerkist dateert van de 15e eeuw. In de toren bevinden zich klokken uit respectievelijk 1366, 1679 en 1760. De laatstgenoemde klok is gegoten door Chris Vogt. [https://nl.wikipedia.org/wiki/Johanneskerk_\(Diepenheim\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Johanneskerk_(Diepenheim))

Goor

In dezelfde tijd dat Diepenheim een zelfstandige parochie werd, ontstond de parochie Goor als "dochter" van de parochie Markelo. Bij de bestaande nederzetting op een verhoging in het stroomdal van de Regge bouwde men een houten kerkje, dat werd toegewijd aan St. Petrus en St. Paulus. Rond 1000 ging die parochie over naar het kapittel van Oldenzaal. De graven van Goor, woonachtig op de Borg achter het Schild, hadden in die tijd een hoge functie binnen het kapittel van St. Maarten te Utrecht en verkregen het recht een pastoor voor te dragen aan de bisschop, die deze dan ook benoemde. Nadat de graaf van Goor in 1248 door de bisschop van Utrecht was verdreven, vestigde deze hier zijn gezag. Goor telde twee kerken. In de "Nije Stadt" stond een kapelletje (de naam Capellengarden herinnert er nog aan), waarschijnlijk ten dienste van de daar wonende Borgmannen, en de "Olde Stadt" had een houten later tufstenen kerkje, dat in 1510 werd vervangen door een één beukige gotische zaalkerk van baksteen, de huidige Hofkerk.

<https://www.canonvannederland.nl/nl/overijssel/twente/hof-van-twente/sint-martinuskerk>

Nadat de (tufstenen) voorganger van de Hofkerk met toren in 1581 (tijdens de Tachtigjarige Oorlog) in brand gestoken was, is deze in 1604 hersteld en vervolgens relatief goed bewaard gebleven. Wel is het koor van de kerk in 1740-1750 vervangen door een rechthoekige verlenging van het schip, voorzien van een portaal in het Oosten. Ten noorden van de toren werd een grafkapel gebouwd voor de eigenaren van de havezate Weldam. De ingang vanuit de kerk wordt gevormd door een portaal met twee Ionische pilasters die een kroonlijst dragen met een gebroken fronton met daarin

de wapens van de voorouders van Unico Ripperda tot Weldam (-1709). In het midden van de negentiende eeuw is aan de noordzijde van de kerk een dwarsarm aangebouwd met afgeschuinde hoeken. De kerk werd toen ook voorzien van een stucplafond. Begin 21ste eeuw is het interieur opnieuw ingedeeld en gemoderniseerd.

[https://nl.wikipedia.org/wiki/Hofkerk_\(Goor\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Hofkerk_(Goor)) en <https://monumentenregister.cultureelerfgoed.nl/monumenten/16532>.

De Petrus en Pauluskerk van Goor is in 1894 gebouwd. Lees ook de geschiedenis onder 'Hengevelde'.

Hengevelde

Binnen de parochie is de geschiedenis van Hengevelde als geloofsgemeenschap nauw verbonden met die van Goor. Niet voor niets kennen beide voormalige parochies Petrus en Paulus als patroonheiligen. Die gezamenlijke geschiedenis wordt vanaf de Reformatie duidelijk zichtbaar.

Vanaf 1633 wordt Twente als missiegebied beschouwd en wordt de kerkelijke bediening toevertrouwd aan rondtrekkende priesters en paters van buiten de landsgrenzen. Om de mis bij te kunnen wonen waren de gelovigen aangewezen op hulp van soms katholiek gebleven adellijke families, zoals op Huis Heeckeren in Goor. Vaker nog moesten zij uitwijken naar schuilkerken, verstopt in schuren op het platteland. Toen Huis Heeckeren in 1698 overging in protestantse handen waren ook de gelovigen uit Goor en wijde omgeving voortaan aangewezen op een schuilkerk op Het Slot, nabij het huidige Hengevelde. De kerkelijke organisatie in het Hollandse Missiegebied was opgebouwd uit staties. De katholieken uit Goor en omgeving vormden zo'n statie. De overheid gedoogde deze organisatievorm, maar katholieken waren hoe dan ook tweederangsburgers die op de kerkelijke hoogtijdagen moesten uitwijken naar kerken die speciaal voor dat doel buiten de landsgrenzen werden gebouwd, zoals in Oldenkotte, Wennewick en Zwillbrock.

Maar toen godsdienstvrijheid zijn intrede deed in 1815 kregen de staties van de Hollandse Missie het recht om zichtbare en herkenbare kerken te bouwen. Binnen de Statie Goor gebeurde dat door de verplaatsing van de schuilkerk op Het Slot in 1803 naar de nieuwe kerk op de Wegdamshöfte, gelegen op een kruispunt van belangrijke regionale wegen in het centrum van de statie. Vanwege het grote aantal katholieke gelovigen werd in 1806 een tweede kerk (eerst als kapel) in Goor gebouwd. In deze ontwikkeling ligt na 1853, toen de bisschoppelijke hiërarchie werd hersteld, het ontstaan van twee zelfstandige parochies als opvolgers van de statie besloten, één rond De Wegdam en één rond Goor. Beide werden gewijd aan de Heilige Apostelen Petrus en Paulus, net als de statie. De parochie te Wegdam werd gesticht op 28 juni 1855.

Vanaf 1803 zijn er op de Wegdamshöfte achtereenvolgens vier kerken gebouwd. De gestage groei van het aantal parochianen maakte in 1845 en 1913 uitbreiding of nieuwbouw noodzakelijk. Steeds werd gekozen voor een nieuwe kerk. De kerk van 1913 werd bij een bombardement op 17 juli 1943 ernstig beschadigd. Bij dit bombardement kwamen zes Hengeveldenaren om het leven. Het hele dorp was getekend door bomkraters. Na de oorlog werd de zwaargehavende kerk als noodkerk ingericht om vervolgens wederom tot nieuwbouw te besluiten. De eerste steen voor de huidige kerk werd gelegd door pastoor J. Kormelink op 7 mei 1953 en de nieuwe kerk werd geconsacreerd door Monseigneur Alfrink op 19 april 1955. <https://heiligegeestparochie.nl/over-ons/historie/historie-hengevelde/>

Delden

Ook de geschiedenis van De Oude Blasiuskerk in Delden gaat ver terug. De Oude Blasiuskerk wordt voor het eerst vermeld in 1118.

Het grootste deel van de huidige kerk stamt uit de 15^e en 16^e eeuw en betreft de vergroting van een laat-romaans basiliekje (ca 1200). <https://rijksmonumenten.nl/monument/34149/blasiuskerk/delden/>

Er is een sterke verwantschap tussen het gebouw en de familie van Twickelo. Zij hadden een groot aandeel in de bouw, schonken veel geld aan de kerk en lieten bijvoorbeeld het orgel aanbrengen. Verwijzingen hiervan zijn terug te zien in de vroegrenaissance epitaaf met reliëfbeeld van Frederik van Twickelo, de preekstoel met het wapen van Twickel en de herenbanken.

Het kerkplein is tot 1829 als begraafplaats gebruikt. Om het terrein van de kerk is een lage muur met een ijzeren hekwerk. Bij het toegangshek vanaf de Markt ligt een varkensrooster waarmee men vroeger de varkens buiten het kerkhof hield, en mogelijk ook de met bokkenpoten uitgeruste duivel.

[https://nl.wikipedia.org/wiki/Oude_Kerk_\(Delden\) - :~:text=De kerk, die voor het,wel bekend als Oude Blasius](https://nl.wikipedia.org/wiki/Oude_Kerk_(Delden) - :~:text=De kerk, die voor het,wel bekend als Oude Blasius)

De Oude Blasiuskerk was oorspronkelijk katholiek, maar werd na de Reformatie in 1602 door Prins Maurits aan de protestanten toegewezen.

De katholieken beschikten sinds 1786 over een nieuwe kerk aan de Goorsestraat. Het tegenwoordige kerkgebouw: de 'Nieuwe' Blasiuskerk stamt uit 1873. <https://020apps.nl/mip/beschrijvingen/Stad%20Delden.pdf>

In 1947 kreeg Delden er nog een kerkgebouw bij voor het Apostolisch Genootschap. In 1999 werd na sloop van de oude kerk, een nieuwe gebouwd.

Bentelo

In 1936, zo gaat het verhaal, was er onder de inwoners van Bentelo al de behoefte om een eigen parochie te stichten en kerk te bouwen. Maar door omstandigheden duurde het tot juli 1945 dat Kapelaan Kohlmann tot bouwpastoor werd benoemd. In korte tijd werd er een noodkerk gebouwd aan de Bentelosestraat, ook wel de Boterkerk genoemd. De kerk werd ingewijd op 20 december 1945. En net daarvoor, op 18 december, werd de parochie van Onze Lieve Vrouw van Altijddurende Bijstand opgericht. De noodkerk, gebouwd met veel geschonken materialen, heeft dienstgedaan tot in 1954. De kerk telde 288 zitplaatsen. Het gebouw is thans in gebruik als opslagruimte.

Op 19 augustus 1954 is de nieuwe (huidige) kerk in het dorp Bentelo ingewijd.

Het is een drie-beukige neo-romaanse kerk, naar ontwerp van architect Jan van Dongen (1896 – 1973). De kerk heeft een enigszins Italiaans karakter met een drievoudig voorportaal, ook wel narthex genoemd. Daarboven is een roosvenster geplaatst, een cirkelvormig gebrandschilderd glas met motieven zoals windrichtingen en afbeeldingen van de H. Gregorius en de H. Cecilia. De kerktoren, ook ontworpen door Van Dongen, is ruim 10 jaar later gebouwd (1965). De toren heeft drie klokken en een hooggeplaatste wijzerplaat. De pastorie is tegelijk met de kerk gebouwd. De kerk had aanvankelijk 400 zitplaatsen; na aanpassing van het interieur ca. 375 plekken. Per januari 2010 is de parochie Onze Lieve Vrouw van Altijddurende Bijstand opgeheven.

<https://heiligegeestparochie.nl/over-ons/historie/historie-bentelo/>

Kans

Het religieus erfgoed van Hof van Twente is waardevol, en het biedt kansen om verhalen erover uit te dragen in de openbare ruimte en online. Een quick win zou bijvoorbeeld kunnen zijn om de pelgrimsroute die door de Protestantse gemeenten in Goor en Markelo is ontwikkeld, beter zichtbaar te maken en toelichting over het verleden aan deze route te koppelen. De route verbindt niet alleen de Hofkerk, de Martinuskerk en de Mariakapel op de Hulpe, maar voert bijvoorbeeld ook langs de plek van het oude bedevaartsoord op de Hemmel (mooie kans om de geschiedenis van Markelo als bedevaartsoord te vertellen). Bovendien doet de route ook plekken aan waarbij duurzaamheid centraal staan, zoals de Reggetuinen (stadslandbouw), natuurontwikkeling de Gemmel, het natuurbos van Scouting Goor en de Reggesprong. Ook bieden de twee Protestantse gemeenten in de routebeschrijving vragen voor persoonlijke bezinning en meditatie. De route kan op deze manier kansen bieden voor recreatie, toerisme, beweging en geestelijk welzijn. Zie meer informatie op: <https://www.hofkerkgoor.nl/pelgrimsroute-tussen-goor-en-markelo>.

Beschermde status van de gebedshuizen

Het is belangrijk dat het religieuze erfgoed van Hof van Twente bewaard blijft, omdat het zoveel vertelt over de ontwikkelingsgeschiedenis van de kernen, en omdat het die verschillende kernen aantrekkelijk maakt om er te wonen, werken en recreëren. Dat bewaren begint bij het zichtbaar houden ervan, en vervolgens bij het beschermen tegen sloop of (drastische) wijziging. Daarom kijken we hieronder naar de beschermde status van dat religieuze erfgoed, de gebedshuizen. De gemeente Hof van Twente beschikt over rijksmonumenten en gemeentelijke monumenten. Deze bijzondere objecten zijn terug te vinden in het monumentenregister van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed en in

de lijst van gemeentelijke monumenten, beide te raadplegen via: <https://www.hofvantwente.nl/bouwen-en-verbouwen/erfgoed/monumentenlijst>.

De objecten en ensembles kunnen onderscheiden worden in waardevast en waardevol erfgoed. Waardevast zijn die objecten en structuren die reeds bescherming genieten op basis van het wettelijk monumentenstelsel (Monumentenwet, monumentenverordening, bestemmingsplan etc.). Het gaat hier specifiek om de rijksmonumenten en gemeentelijke monumenten. Waardevolle objecten en structuren zijn wel van belang voor de cultuurhistorie, maar nog niet beschermd op basis van ruimtelijke (monumenten)wetgeving. Het gaat hier dan om gebouwen en gronden die nog niet in kaart gebracht zijn. Het merendeel van de geloofsgebouwen in de gemeente Hof van Twente is goed beschermd, of staat op de nominatie om te worden beschermd als gemeentelijk monument, alleen het groen eromheen wordt vaak niet of nauwelijks meebeschermd.

Onderstaand een overzicht van het religieus erfgoed, onderverdeeld in beschermd (waardevast) en niet beschermd (waardevol).

Beschermd tegen sloop of wijziging

Rijksmonumenten:

- De Oude Blasius, Kerkplein 3 Delden
- Nieuwe Blasius, Langestraat 76 Delden
- Hofkerk, Diepenheimseweg 2 Goor
- Martinuskerk, Kerkplein 2 Markelo
- Johanneskerk, Grotestraat 1 Diepenheim
- Saint Mary's Chapel, Diepenheimseweg 102 Markelo

Gemeentelijke monumenten:

- H.H. Petrus en Paulus parochie Goor, Hengevelderstraat 24 Goor

Niet beschermd tegen sloop of wijziging

Niet beschermde panden en ensembles:

- RK kerk Onze Lieve Vrouwe van Altijddurende Bijstand, Onze Lieve Vrouwestraat 3 Bentelo
- H.H. Petrus en Paulus kerk Hengevelde, Goorsestraat 19 Hengevelde
- Apostolisch Genootschap, Emmastraat 9 Delden

In de Beleidsnotitie 2018-2022 van de Erfgoedcommissie Hof van Twente (6 september 2018) zijn de RK kerken van Hengevelde en Bentelo voorgedragen als gemeentelijke monumenten.

Bedreiging

De gebedshuizen in Hof van Twente zijn in zicht en voor een groot deel goed beschermd. Het verhaal van het religieus erfgoed blijft op deze manier grotendeels geborgd. Voor de kerken in Bentelo en Hengevelde lijkt het raadzaam om de cultuurhistorische waarden mee te nemen in eventuele ontwikkelingen, dus om gewogen keuzes te maken om de belangrijkste waarden te bewaren en tegelijkertijd een nieuwe invulling mogelijk te maken.

Hiernaast valt op dat het groen rondom de monumentale of waardevolle objecten vaak niet beschermd is, terwijl het wel van waarde kan zijn wat betreft de cultuurhistorie, het aanzicht, de biodiversiteit, klimaatadaptie of als samenkomstplek. Het kan daarmee interessant zijn te overwegen om het groen rondom deze structuren ook te beschermen.

Kerkhoven en Joodse begraafplaatsen

De kerkhoven horen bij de kerken, ruimtelijk en wat betreft gedachtengoed en cultuurhistorie. Toch kan het zo zijn dat een kerk wel rijksmonumentaal beschermd is, maar het bijbehorende kerkhof niet.

In juni 2013 is door de Erfgoedcommissie een startnotitie 'Aandacht voor funerair erfgoed in Hof van Twente' opgesteld om het belang van deze bijzondere plekken te agenderen. Ook heeft een zorgvuldige waardering van graven plaats gevonden. In 2016 is naar aanleiding van die waardering een aantal individuele graven gemeentelijk beschermd, maar niet de kerkhoven zelf.

In de notitie zijn als religieuze begraafplaatsen genoemd:

- de R.K. begraafplaatsen in Goor, Bentelo, Hengevelde en Delden;
- de Joodse begraafplaats in Goor (de begraafplaats is een rijksmonument);
- De begraafplaatsen in Diepenheim (de begraafplaats is een rijksmonument), Delden (zowel aan de Flierweg als aan het Villapark, Ambt Delden (dit is ook een rijksmonument) en Stokkum (deze laatste is nooit gebruikt);
- en particuliere begraafplaatsen bij de kapel op het landgoed Weldam in Markelo en bij de Saint Mary's Chapel.

Overigens worden in de startnotitie geen kerkhoven horend bij de huidige pg-kerken genoemd. En grafheuvels waren ook niet meegenomen in de startnotitie.

Bedreiging

We kunnen concluderen dat het funerair religieus erfgoed nog wat extra aandacht mag krijgen wat betreft bescherming en beheer. Zeker omdat de begraafplaatsen behalve de mogelijkheid om te herdenken, ook vaak ruimte bieden voor stilte, bezinning, ontspanning, en bijdragen leveren aan de biodiversiteit.

Kansen en bedreigingen ruimtelijke kwaliteit

Wanneer geloofsgemeenschappen veranderingen willen doorvoeren om tot een duurzaam toekomstperspectief te komen, zoals een verbouwing of een verandering in functie(s), dan komt deze vraag voor te liggen bij de gemeente. Om handvatten te geven voor veranderopgaven, hebben wij de factsheets aangevuld met onze bevindingen met betrekking tot de ruimtelijke kwaliteit en cultuurhistorische waarden. Kansen en bedreigingen zijn vanuit de geloofsgemeenschappen met ons gedeeld. Op de factsheets geven wij ook suggesties voor kansen. Deze zijn rechtsonder, onder de ruimtelijke kwaliteit te vinden.

Hoofdstuk 3: Werkplaats

Introductie

Als vervolg op de inventarisatie en analyse hebben we op 23 november 2023 een werkplaats in het gemeentehuis georganiseerd voor en met de geloofsgemeenschappen. De werkplaats had tot doel om de geloofsgemeenschappen van dienst te zijn in de vraagstukken die zij hebben gedeeld. Ook was de werkplaats gericht op de verbinding onderling (hoe kunnen geloofsgemeenschappen gezamenlijk optrekken in de vraagstukken: leren van elkaar, contact leggen om in de toekomst meer uit te wisselen).

Werkplaats

We hebben ons gericht op de vragen van de deelnemende geloofsgemeenschappen. De geloofsgemeenschappen van de Martinuskerk, Hofkerk en Oude Blasiuskerk delen met elkaar de wens om de kerk meer multifunctioneel in te zetten. De H.H. Petrus en Pauluskerk in Goor lijkt zich (ongewenst) richting herbestemming te bewegen. Daarom kozen we ervoor om de avond te focussen op:

- Samen optrekken met het dorp
- Programmering voor multifunctioneel gebruik
- Herbestemming
- Stedenbouwkundig advies (zowel van belang bij intensiever gebruik als bij herbestemming)

Voordat we een start maakten met een verdieping op deze onderwerpen resumeerden we welke stappen we hebben doorlopen in dit traject, wat we tot nu toe hebben opgehaald en wat er nog volgt. We vroegen de geloofsgemeenschappen waar ze nu staan en te reflecteren op of de gezamenlijke startbijeenkomst een gesprek op gang heeft gebracht of verdiept heeft.

Ook vroegen we de aanwezigen hun gevoelens en/of gedachten over de kerk uit te drukken op een flipover. Wat is u het meest dierbaar? Wat gaat u missen? Wat wilt u behouden?

De geloofsgemeenschappen antwoorden:

- Dierbaar: Vieringen in kerksfeer.
- Dierbaar: Plek voor rouw en trouw.
- Dierbaar: Een centraal punt in een kern.
- Dierbaar: Kerk is er voor iedereen, een baken in het dorp.
- Dierbaar: Akoestiek van het gebouw. Orgel verdient toekomst.
- Dierbaar en uiteindelijk behouden: plek van vieren en meditatie in de kerk.
- Behouden: Mountainbike route.
- Behouden: Op verhaal komen, doordeweekse avond. Oud-Markeloërs uitnodigen.
- Behouden: Dorps karakter: na de dienst koffie in de kerk, niet in het Dienstencentrum.
- Behouden: Samenwerken geeft nieuwe energie, de gemeenschap kan overal zijn.
- Missen: De gemeente die bruist, herinnering/historie in meubilair, orgel en akoestiek.
- Missen: Ouderen zullen de kerkruimte het meest missen. Maar de gemeente zit niet vast aan het gebouw. Het kan afgestoten en teruggehuurd worden. Het kerkgebouw overleeft de gemeenschap.
- Kansen: meer niet-kerkelijke activiteiten; verhuren van delen Klokkenkamp; Klokkenkamp door derden beheerd.

In het themaprogramma gaven we aandacht, tips en aandachtspunten:

- Om te leren van elkaar: wat is er al georganiseerd en wat zijn daarin de ervaringen tot nu toe?
- Hoe het dorp betrokken kan worden.
- Waar je geïnspireerd kunt worden voor nevengebruik en herbestemming, welke overwegingen eraan ten grondslag liggen, wat erbij komt kijken en hoe je het feitelijk kunt organiseren.
- Over de impact van verduurzaming op nevengebruik en herbestemming en mogelijkheden te tonen (laaghangend fruit en strategisch inclusief subsidiemogelijkheden)

We sloten af met een omgevingsspel waarin we de geloofsgemeenschappen vroegen om een vragenlijst over de beleving van andermans locatie in te vullen en daarover vervolgens met elkaar uit te wisselen. De werkplaats was een eerste stap om verder te kunnen werken aan een toekomstbestendig religieus gebouw en idem omgeving.

Hoofdstuk 4: Conclusies en aanbevelingen

Conclusies

De verwachting is dat vragen over aanpassingen in verband met valorisatie (intensiever gebruik), medegebruik, nevenbestemming, herbestemming en verduurzaming binnen nu en tien jaar veel vaker dan voorheen bij de gemeente terecht zullen komen.

Aanbevelingen voor het vervolg

Voortzetten gesprek

- Contact met geloofsgemeenschappen behouden

Over het algemeen wordt het als zeer waardevol ervaren als er contact is met de gemeente voorafgaand aan een vergunningaanvraag. De gemeente kan dan meedenken met de initiatiefnemer en aandachtspunten meegeven. Ook vanuit de geloofsgemeenschap is het fijn om met de gemeente in contact te blijven. Dat maakt de drempel laag en de ingangen helder. Daarnaast is het voor geloofsgemeenschappen waardevol als er aandacht en waardering vanuit de burgerlijke gemeente is, zeker waar het bijzondere of lastige situaties betreft zoals tijdens de Coronapandemie toen kerken zich extra hebben ingezet op het sociaal domein. Wij adviseren daarom een periodiek jaarlijks bestuurlijk overleg: een moment om uit te wisselen hoe het gaat.

Een vast onderwerp voor het bestuurlijk overleg zou, behalve erfgoed, ruimtelijke ontwikkeling en toerisme ook 'sociale opgaven' kunnen zijn. Geloofsgemeenschappen zetten zich graag in voor sociale opgaven. Dat is het afgelopen jaar met de opvang van Oekraïense vluchtelingen ook weer gebleken en geldt in het algemeen op het gebied van eenzaamheidsbestrijding en levensbeschouwelijke vraagstukken. Ook de burgerlijke gemeente bekommert zich om sociale vraagstukken. Gezamenlijke afstemming zou tot een effectievere aanpak en samenwerking kunnen leiden. Het geeft meer inzicht in de sociale taken die de geloofsgemeenschappen oppakken, het eventueel wegvallen ervan, de ervaringen die zij opdoen op het sociaal gebied en geeft mogelijkheid tot samenwerking (denk aan inloophuizen, stemlocaties, vaccinatielocaties, buurthuizen, jeugdprojecten of crisisopvang).

- Interne werksessie organiseren, onder andere met het sociaal domein

De verandering in de omvang van geloofsgemeenschappen en samenleving op geloofsgebied heeft niet alleen fysieke gevolgen, maar ook sociaal maatschappelijke. Wij bevelen daarom aan ook eenmalig een breder georiënteerde werksessie te organiseren over de veranderingen ten aanzien van religieus gebruik, zodat medewerkers dit bewust mee kunnen nemen binnen hun eigen vakdiscipline (is er meer/anders nodig?) en interdisciplinair de handen ineen kunnen slaan (kan bijvoorbeeld het culturele domein zorgen voor inspiratie en samenkomsten en zo iets betekenen voor het sociale domein?)/ De sessie kan eventueel opengesteld worden voor jongeren, vrijwilligers of buurtbewoners, waardoor wellicht hulp beschikbaar blijft en nieuwe constructies gevonden worden.

- Contact geloofsgemeenschappen onderling

Veel geloofsgemeenschappen maken hetzelfde door. Zij zoeken naar oplossingen of hebben deze al gevonden. Doordat veel geloofsgemeenschappen hetzelfde doormaken kunnen zij leren van elkaar of kunnen zij uitzoekwerk verdelen. Zo hoeft eenieder niet het wiel opnieuw uit te vinden en is er eveneens de mogelijkheid om met elkaar meer gedaan te krijgen. De gemeente kan hierin faciliterend zijn, bijvoorbeeld door jaarlijks (of halfjaarlijks) een bijeenkomst te organiseren.

Beschermen en benutten van erfgoed

- Beschermen van erfgoed

De gebedshuizen in Hof van Twente zijn in zicht en voor een groot deel goed beschermd. Het verhaal van het religieus erfgoed blijft op deze manier grotendeels geborgd. Het verdient aanbeveling om de belangrijkste cultuurhistorische waarden mee te nemen in en om de kerken in Bentelo en Hengevelde mee te nemen in mogelijke ontwikkeling.

Verder is het aan te bevelen om verdiepend cultuurhistorisch onderzoek te doen naar de kerkhoven en te onderzoeken of de waardevolle kerkhoven meebeschermd kunnen worden in de (complex)bescherming met de kerk (zo nodig wel met een eigen monumentnummer).

- Benutten van erfgoed

Het religieus erfgoed van Hof van Twente is waardevol en het biedt kansen om het verhaal van het religieus erfgoed uit te dragen in de openbare ruimte en online. Een quick win zou bijvoorbeeld kunnen zijn om de pelgrimsroute die door de Protestantse gemeente in Goor en Markelo is ontwikkeld beter zichtbaar te maken en toelichting over het erfgoed aan deze route te koppelen. Dat biedt eveneens kansen voor (het ondernemerschap rondom) toerisme.

Waarderen van en inzetten voor maatschappelijke functies

Kerkgebouwen vormen doorgaans centrale en zichtbare plekken in de samenleving. Het zijn plekken waar de lokale gemeenschap lief en leed met elkaar heeft gedeeld of dat nog doet en vanwaar uit sociale projecten opgestart zijn of worden. Het uit gebruik raken van de kerk betekent niet altijd dat er geen behoefte meer is aan een sociaal-maatschappelijke functie of dat de plek zich er niet meer voor leent. Het is daarmee aan te bevelen bij het uit dienst treden van de kerk, eerst te onderzoeken of het gebouw (met omgeving) opnieuw een sociaal-maatschappelijke functie kan krijgen. Dat kan bijvoorbeeld door als gemeente kritisch te kijken naar de huisvesting van sociaal-maatschappelijke functies. Omdat de gemeente sociaal-maatschappelijke functies subsidieert inclusief huisvesting, is het waardevol te onderzoeken of voor hetzelfde geld niet ook het religieus erfgoed doorgegeven kan worden aan de volgende generaties. Ook kun je als gemeente participatie met bewoners en de dorpsraad opstarten, om te kijken of nieuwe initiatieven ontpoppen.

Een visie op meervoudig gebruik, herbestemming en verduurzaming

De geloofsgebouwen zijn bakens in het dorp en van belang voor de instandhouding van cultuurhistorie, stedenbouwkundige structuur en leefbaarheid van de wijk. Een visie op meervoudig gebruik, herbestemming en verduurzaming helpt om die rol te blijven vervullen.

Meervoudig gebruik

Een aantal geloofsgemeenschappen staat open voor medegebruik of nevenfuncties, maar vindt het lastig hier invulling aan te geven. Er zijn vragen hoe tot aansprekende programmering te komen, de juiste huurders te vinden, de verhuur organisatorisch te regelen en hoe elkaar niet te beconcurreren.

Een visie op meervoudig gebruik kan mogelijkheden en belemmeringen in kaart brengen en deze verder brengen. Op deze manier kan er ook overkoepelend aan oplossingen gewerkt worden, zoals een verhuurplatform, het opstarten van een (terugkerend) programma waar alle gebouwen in participeren, het verdelen van taken of het bereiken van de inwoners van Hof van Twente over de verschillende religieuze gebouwen.

Herbestemming

Niet alle geloofsgebouwen lijken hun functie te behouden. Een aantal ervan gaat een onzekere toekomst tegemoet, zoals bijvoorbeeld de kerk in Bentelo en de HH Petrus en Pauluskerk in zowel Hengevelde als Goor. Een herbestemming op termijn is dan niet ondenkbaar. Eigenaren kunnen een subsidie voor een onderzoek naar herbestemming aanvragen bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Dat kan helpen om ideeën te concretiseren. Het ontwikkelen van een toetsingskader of transformatieladder daarnaast kan leidraad geven en kwaliteit borgen. Ook kan het een herbestemmingsproces bespoedigen, omdat kaders duidelijk zijn.

Verduurzaming

Meervoudig gebruik en herbestemming zijn onlosmakelijk verbonden met duurzaamheid. Vaak zien we dat geloofsgemeenschappen open staan voor meervoudig gebruik, maar het gebouw niet kan concurreren met andere gebouwen wegens het binnenklimaat en hoge gebruikslasten. Soms is het zelfs zo dat het voor een geloofsgemeenschap niet zinvol is om het gebouw te verhuren als zij besluit de kosten voor energie ervan niet door te berekenen. Ook bij herbestemming beperkt de mate van duurzaamheid de nieuwe functie. Een gebouw heeft dan vaak zulke grootschalige ingrepen nodig, dat het enkel terug te verdienen is bij commerciële functies of men het niet aandurft.

Het is daarom aan te bevelen om duurzaamheid onderdeel uit te laten maken van de visie, bijvoorbeeld door middel van Duurzame Monumenten scans.

Een inspiratie-uitje met eigenaren/kerkbesturen naar voorbeelden van kerken met mede-, of nevengebruik of naar herbestemde kerken kan daarnaast inspirerend en enthousiasmerend werken.

Bijlagen:

- A. Factsheets
- B. Presentatie startbijeenkomst (separaat document)

KERKENVISIE

O.L.V. van Altijddurende Bijstand

Onze Lieve Vrouwestraat 3,
Bentelo

Hof van Twente

OMSCHRIJVING

De O.L.V. van Altijddurende Bijstand is in 1954 ingewijd, nadat men van 1945 tot 1954 samenkwam in een noodkerk. Die noodkerk staat nog tegenover de kerk en biedt opslagruimte. De kerk van 1954 is inmiddels aan de eredienst onttrokken. Na bekommerning over behoud van de kerk vanuit de locatie- en dorpsraad, heeft participatie plaatsgevonden met de dorpsgemeenschap. Daarna is de Stichting Behoud Kerkeigendommen Bentelo opgericht. Sindsdien werkt deze stichting hard aan een nieuwe invulling van de kerk.

Ledenaantal
nvt

Actief belijdende leden
nvt

Aantal vrijwilligers
5 bestuursleden Stichting

Beschermde status
geen

Gebouwen en gronden

Behalve de kerk: parkeerplaatsen, een pastorie, volkstuintjes, de begraafplaats en aan de overkant van de weg nog enkele opstallen (waaronder de oude kerk) die verhuurd zijn.

Emotionele waarde

De kerk heeft voor veel mensen een hoge emotionele waarde die is gekoppeld aan het kerkelijk leven of aan het thuiskomen in Bentelo.

Toekomstplannen en restricties

Het plan is: de kerk kopen van de parochie; behouden en multifunctioneel inzetten, waaronder voor sociaal-culturele ontmoeting en bezinning. Voor 1 januari 2024 hoopt de Stichting tot een deal te komen met de Heilige Geest parochie. De restricties zijn nog niet duidelijk.

Gewenste ondersteuning

Inspirerende voorbeelden over een kerk als ontmoet- en bezinningsplek, om multifunctioneel te gebruiken en om in te wonen. Welke partijen kunnen nieuwe plannen visualiseren? Is er financiële steun voor de aankoop? Kunnen we leren van Markelo?

Kansen

- Er is een actieve Stichting die zich al jaren inzet voor behoud en nieuwe invulling van de kerk.
- Er zijn goede verbindingen met ondernemers uit het dorp en er worden mogelijkheden gezien om met hen samen te werken.
- Mogelijk kan een deel van het kerkplein worden herontwikkeld en kunnen de grond en opstallen aan de overkant verpacht worden.

Bedreigingen

- Sinds de participatie heeft plaatsgevonden zijn er enkele jaren verstreken. Er leven nu ook gedachten over de kerk als woningbouwlocatie. Verlies van het gebouw is een bedreiging.
- Doordat het proces zoveel tijd inneemt, bestaat de kans dat de vrijwilligers die zich altijd zeer betrokken hebben gevoeld bij de kerk zich terugtrekken.
- Er is een vraag of de dorpskern voor de begraafplaats kan zorgen. Dat vergt veel tijd en het is de vraag of dat lukt.

Ruimtelijke kwaliteit en cultuurhistorische waarde

De kerk staat heel prominent langs de hoofdweg, zonder in te boeten op een soort groene oase: een baken. Binnen is er vriendelijke verstilling en buiten toegankelijke volkstuinactiviteit: een mooi samenspel. Eenvoudige kerk met in het kerkgebouw gebrandschilderd glas. Een noemenswaardige beukenlaan op de begraafplaats. Spannend dat het terrein aan de overkant van de weg ook meedoet.

Toekomstpotentie vanuit Het Oversticht gezien

Blijven werken aan het in harten sluiten van de gemeenschap, bijvoorbeeld nu al met pop-up activiteiten. Ruimtelijke en logistieke verbinding tussen kerkterrein en oude kerkterrein verbeteren. Beide kerken, inclusief groene oase, goed zichtbaar houden en nog beter zichtbaar maken. Entree verbeteren. Zorgvuldigheid met het plaatsen van nieuwe gebouwen in de kerkomgeving.

KERKENVISIE

Johanneskerk (PGD)

Grotestraat 1, Diepenheim

Hof van Twente

OMSCHRIJVING

De kerk wordt met name gebruikt voor de zondagse kerkdienst. Soms voor koren (3/4 x pj), klassieke concerten (6/7x pj), doop (5 jaar terug voor het laatst), een uitvaart of bruiloft, en in een enkel geval voor de gemeenschap (afstuderen muziekstudent of Diepenheimer quiz) of als onderdeel van Kunstmoment (er kwamen 1600 bezoekers). Van eind juni tot eind augustus is de kerk ook open op dinsdag en donderdag voor (toeristisch) bezoek. Er is een actieve Stichting Fancy fair (van de kerk), die bestaat uit 300 vrijwilligers en zorgt voor extra opbrengsten voor onderhoud door kringloopverkoop.

Ledenaantal

460

Actief belijdende leden

35 (160 capaciteit)

Aantal vrijwilligers

300 (kerkelijk en niet-kerkelijk)

Beschermde status

Rijksmonument (kerk en toren)

Overige gebouwen en gronden

Naast de kerk: de pastorie (verhuurd als woning), uitvaartcentrum de Molenaarshof (wordt ook gebruikt om koffie te drinken na de dienst) en enkele parkeerplaatsen.

Emotionele waarde

De kerk bepaalt het gezicht van Diepenheim (staat aan het begin van het dorp vanuit Lochem). Als je aan de kerk komt, dan komt de gemeenschap in opstand. De kerk heeft een goede akoestiek. Het is daarnaast belangrijk dat er vanuit hier begraven en gecremeerd kan worden. De kerk is ontstaan vanuit het Huis Diepenheim.

Toekomstplannen en restricties

“Ons plan is: het gebouw normaal onderhouden (middenweg), geen grote verbouwingen. We willen daarnaast graag het uitvaartcentrum moderniseren. Geloofswens: met een nieuwe predikant aandacht geven aan de basisschoolleerlingen, zodat er later weer meer jongere aanwas is.”

Gewenste ondersteuning

Waar begin je met verduurzaming in een gebouw met enkelglas, steens muren en een niet geïsoleerd dak? Ideeën over het gebruik van de kerk zijn daarnaast ook altijd welkom.

Kansen

- Het toerisme in Diepenheim is gegroeid. Er is veel fietspubliek en er zijn veel landgoederen in de omgeving (ook één tegenover de kerk). Naast de kerk loopt een wandelpad. In Café de Pol worden politieke debatten georganiseerd. PGD organiseert lezingen.
- Er is interkerkelijk overleg: Delden, Goor, Diepenheim.
- De komende 5 tot 10 jaar kan de kerk financieel vooruit.
- De gemeenschap kan gebruik maken van het gebouw (ook evenementen), maar het moet de kerkelijke inborst niet schaden (o.a. interieur intact). Die wisselwerking kan belangrijk zijn.

Bedreigingen

- In de winter werd er in de Molenaarshof gekerkt vanwege de hoge energielasten (cv in de pastorie, via geïsoleerde leidingen naar de kerk; vloerverwarming uit jaren 60).
- Vergrijzing zorgt ervoor dat de vaste bijdragen teruglopen.
- Vitaliteit van het bestuur en de vrijwilligers is op termijn een vraagstuk.
- Voor zondagsdiensten is het gebouw groot, voor concerten klein.
- Zonder auto is de bereikbaarheid niet optimaal. Gelukkig helpen mensen elkaar gemakkelijk naar het station als het nodig is.

Ruimtelijke kwaliteit en cultuurhistorische waarde

De kerk staat naast Huis Diepenheim, aan de weg naar Lochem, met aan de straatkant mooi eenvoudig groen dat zicht biedt op de kerk en aan de achterzijde flankering door bomen van het landgoed. Al in de 12de eeuw was er sprake van een slotkapel. De huidige kerktoeren stamt uit het eind van de 15de eeuw. De kerk zelf, een lichte, authentieke zaalkerk met rechte sluiting, is gebouwd in 1679.

Toekomstpotentie vanuit Het Oversticht gezien

Zowel het exterieur en de plek als het interieur nodigen uit, roepen een vriendelijke sfeer op. Het zou mooi zijn als de deur vaker open was. Wellicht is verbinding te maken met de musea in Diepenheim.

KERKENVISIE

Oude Blasiuskerk

Kerkplein 3, Delden

Hof van Twente

OMSCHRIJVING

De Oude Blasiuskerk wordt met name gebruikt voor de kerkdienst en het koffie drinken erna. Elk weekend is er een viering. Daarnaast vinden er ook goed bezochte klassieke concerten plaats (Delden Klassiek: 8 x per jaar, De Stichting Vrienden van de Oude Blasius: 10 concerten per jaar). Verder worden er ook concerten gegeven in het kader van het Stift Festival en vindt er maandelijks een streekmarkt plaats op het gras rond de kerk. Jaarlijks is de kerk vanaf 1 juni opengesteld (stadsgidsen, VVV). De kerk heeft een capaciteit voor ca. 500-600 personen.

Ledenaantal

1000

Actief belijdende leden

60-120 (600 kerk)

Aantal vrijwilligers

60

Beschermde status

Rijksmonument (ook pastorie)

Overige gebouwen en gronden

Naast de kerk met toren (open), ook de pastorie (bewoond door dominee), de Voorhof (gebouwd in jaren '50 toen hervormd en gereformeerd samenkwamen; wordt verhuurd en er wordt in vergaderd), kosterswoning (nu leeg, kan mantelzorgwoning zijn), een schuur, het kerkplein en verpachte grond (grond en opstal nabij; komt misschien te koop, mogelijk opkopen om het ensemble compleet te houden).

Emotionele waarde

De kerk en omgeving zijn van belang voor Delden. Dat is te zien aan de ondernemersvereniging die de kerk verlicht en de Stichting Vrienden van de Oude Blasius die vooral bestaat uit (niet-kerkelijke) omwonenden. Er vinden ook activiteiten plaats rondom de kerk (de streekmarkt). Verder wordt het interieur als belangrijk gezien voor de geloofsgemeenschap.

Toekomstplannen en restricties

Er is een werkgroep 'toekomst kerk': 4 personen komen eens in de 6 weken samen. Zij denken na over de toekomst en bezoeken goede voorbeelden (Dwingeloo, Bathmen en Wageningen). Er zijn nog geen beslissingen genomen. Restricties vanuit de kerkelijke gemeente: begrafenissen moeten altijd kunnen en het kerk-zijn heeft voorrang.

Gewenste ondersteuning

Hoe waarborgen we het doel van behoud van de gebouwen en de sfeer (behoud ook van interieur)? "Wij zouden enorm geholpen zijn bij een Stichting of coöperatie zoals Stichting Gelderse kerken, maar dat bestaat niet in Overijssel."

Kansen

- De geschiedenis van de kerk is opgeslagen in een boek.
- Expertise in het uitbaten van de kerk. Een specifieke Stichting heeft bijvoorbeeld kennis over wat er zou kunnen, is strikter in wanneer begrafenissen kunnen plaatsvinden en heeft organisatiekracht.
- Kansen: trouwlocatie (er kunnen nu geen burgerlijke huwelijken plaatsvinden zolang het een kerk is); gezamenlijke kaartverkoop met particulier museum (No Hero) en Twickel.
- Er vinden gesprekken plaats met de PG Goor en PG Diepenheim.

Bedreigingen

- De komende 10 jaar is de verwachting dat het ledental verder terugloopt en daarmee ook de bijdragen. Dat vormt na ongeveer 7 jaar een bedreiging voor het in dienst nemen van een predikant. Op de nog langere termijn geeft dat ook zorg voor het onderhoud. Onderhoudsvraagstukken: schilderwerk buiten, vervanging van de ketels, vloeraanpassing?
- De werkgroep 'toekomst kerk' heeft nog geen geschikte voorbeelden gevonden. De tot nu toe bezochte voorbeelden zijn niet vergelijkbaar met de situatie van de Oude Blasiuskerk.

Ruimtelijke kwaliteit en cultuurhistorische waarde

Het ensemble van kerk en omgeving draagt veel van de sfeer van de oude stad. Sinds 2014 liggen op de zuidzijde van het dak van de middenbeuk 16 zonnepanelen, bekostigd door de Stichting Vrienden van de Oude Kerk. Vroeger stond er een schooltje vlakbij.

Toekomstpotentie vanuit Het Oversticht gezien

Het lijkt de moeite waard om samen met de andere kerken in de gemeente (of in de hele regio) te werken aan een platform voor vraag en aanbod van religieus erfgoed. Misschien kunnen de kerken in Overijssel zich verenigen en zich hard maken voor een behorende Stichting zoals die in Gelderland, Groningen of Friesland.

KERKENVISIE

Hofkerk

Diepenheimseweg 2, Goor

Hof van Twente

OMSCHRIJVING

De kerk is van de Protestantse Gemeente Goor. Elke zondagochtend wordt er een dienst gehouden. Elke donderdagmorgen van 10.00 tot 11.30 uur is de ontmoetingsruimte in de kerk open voor een kopje koffie of thee en onderlinge ontmoeting.

De laat-gotische, oorspronkelijk eenbeukige, kerk is in de loop van de tijd bepleisterd en (o.a.) aan de Oost- en Noordzijde aangepast. Recent is het interieur ervan opnieuw ingedeeld en gemoderniseerd. De toren is niet bepleisterd.

Ledenaantal

750

Actief belijdende leden

nb

Aantal vrijwilligers

Ruim 100

Beschermde status

Rijksmonument

Gebouwen en gronden

De kerk met toren, het zalencomplex en ca. 25 parkeerplaatsen.

Emotionele waarde

De kerk bevindt zich vlak bij het centrum van de stad Goor en neemt al sinds honderden jaren een belangrijke plaats in in de plaatselijke samenleving.

Toekomstplannen en restricties

Na een grondige verbouwing is het gehele complex een aantal jaren geleden al multifunctioneel ingedeeld. Ook verduurzaming was toen al een belangrijke reden van verandering: zonnepanelen, verwarming door airco en een warmte terugwin installatie.

Gewenste ondersteuning

Nog niet aan de orde.

Kansen

- Het complex is geschikt voor vergaderingen, clubs zoals yoga, bridge, tentoonstellingen en muziek, zeker voor orgel- en andere concerten door de perfecte akoestiek in de kerkzaal.
- Gemeente Hof van Twente en maatschappelijke organisaties maken gebruik van de ruimten. Ook worden er maaltijden op diverse dagen geserveerd voor ouderen, alleenstaanden en anderen.

Bedreigingen

- Problemen of bedreigen voor de komende tijd ziet de geloofsgemeenschap als uitdagingen en/of kansen.

Ruimtelijke kwaliteit en cultuurhistorische waarde

De kerk staat op een eeuwenoude, markante plek, aan de weg tussen Markelo en Delden, op het kruispunt met de weg naar Diepenheim. Voorgangers van de huidige kerk waren waarschijnlijk van hout en van tufsteen. De kerk heeft wat ruimte om zich heen en wordt geflankeerd door enkele bomen en groen. De plek en het gebouw zelf zijn van grote cultuurhistorische waarde.

Toekomstpotentie vanuit Het Oversticht gezien

De kerk oogt licht. De indeling met losse stoelen maakt veel functies mogelijk. Belangrijk lijkt het de schaarse groene ruimte rond de kerk te koesteren. Wellicht is het een idee om samen met de plaatselijke cultuuraanbieders, horeca en de andere kerken in Delden en Diepenheim te bekijken of gezamenlijke programmering meer gebruik van de kerkzaal kan entameren. En om samen te bekijken hoe de organisatie hiervan kan worden ondersteund met nieuwe vrijwilligers.

KERKENVISIE

HH Petrus en Pauluskerk

Hengevelderstraat 22, Goor

Hof van Twente

OMSCHRIJVING

De kerk wordt gebruikt voor de kerkdiensten en koorrepetities. Twee keer in de maand in het weekend en wekelijks op woensdag: om en om een eucharistieviering en dan weer een woord & communie viering (woco). Dat laatste is over vijf jaar waarschijnlijk niet meer toegestaan. Normaal gesproken werd de gehele kerk gebruikt, maar in de winter wordt nu gebruik gemaakt van het zaaltje dat bij de kerk hoort (wegens hoge energiekosten kerk). Deze wordt ook gebruikt voor vergaderingen en kerkvoorbereidingen. De kerk is 's middags niet meer open, vanwege te weinig belangstelling.

Aantal ingeschrevenen
4000

Actieve kerkgangers
8-50 (capaciteit 600 en 60 in de zaal)

Aantal vrijwilligers
Ca. 60

Beschermde status
Gemeentelijk monument

Overige gebouwen en gronden
en gebruik

Naast de kerk, een pastorie (in gebruik als 'kantoor') en een begraafplaats (op +/- 300 meter afstand met een monumentaal hek). Uitvaartcentrum De Borgh staat op grond van de kerk. Er zijn openbare parkeerplaatsen rondom de kerk en de Borgh.

Emotionele waarde

De kerk heeft met name emotionele waarde, en de gemeenschap vindt het een mooi gebouw. Het staat aan een voorheen doorgaande weg.

Toekomstplannen en restricties

Er zijn geen specifieke toekomstplannen. De pastoor moet toestemming geven voor speciale uitvoeringen van bijvoorbeeld Gregoriaanse koren. De parochie is eigenaar de kerk. Het parochiebestuur beslist samen met het bisdom over of en wanneer het gebouw aan de eredienst wordt onttrokken en hoe daarna om te gaan met het gebouw.

Gewenste ondersteuning

"Wij (leden locatieraad) zijn nieuwsgierig naar en staan open voor toekomst-ideeën voor dit gebouw."

Kansen

- Mogelijk zou, als de kerk aan de eredienst onttrokken wordt, de zaal of het uitvaartcentrum gebruikt kunnen blijven worden voor vieringen en samenkomst.
- Omwonenden en geïnteresseerden zijn nog niet op de hoogte gesteld van het op termijn mogelijk buiten gebruik raken van de kerk. Mogelijk komen daar nog ideeën of vrijwilligers uit voort.

Bedreigingen

- Er is sprake van achterstallig onderhoud. Het dak is aan vervanging toe. De leien zitten met spijkertjes vast en die roesten door. Er is geld beschikbaar vanuit de verkoop van gebouwen en gronden, maar de locatieraad kreeg geen toestemming van het bisdom voor groot onderhoud.
- Er zijn te weinig vrijwilligers om veel sociale bijeenkomsten te organiseren.

Ruimtelijke kwaliteit en cultuurhistorische waarde

De kerk is gebouwd in 1894 en voor liturgische vernieuwingen aangepast in 1960. De kerk is nog steeds licht en sfeervol van binnen, bijzonder ook door de driebeukige neogotische opzet. Ze biedt een ruime plek voor samenkomst dichtbij het centrum. Maar van buiten oogt het gebouwencomplex stenig, gesloten en verlaten.

Toekomstpotentie vanuit Het Oversticht

Zowel het voorplein als het uitvaartcentrum met parkeerplaats achter de kerk kunnen wat extra vergroening en ruimtelijke kwaliteit gebruiken. Van een aangename omgeving kan ook de horecagelegenheid naast de kerk profiteren.

KERKENVISIE

Martinuskerk

Kerkplein 2, Markelo

Hof van Twente

OMSCHRIJVING

De kerk wordt gebruikt voor de wekelijkse kerkdienst, maar het bestuur is actief op zoek naar nevengebruik van de kerk. Sinds er een enquête is gehouden onder de inwoners en ondernemers van Markelo is er ook een zomerprogramma opgestart. Er zijn bijvoorbeeld gesprekken georganiseerd met bijzondere Markelo'ers en er was een mountainbike trail die door de kerk liep. Het financiële rendement is minimaal, ook met entreegelden, maar het verlaagt wel de drempel en genereert betrokkenheid. En dat draagt bij aan de slogan van de Martinuskerk: "kerk voor alle Markelo'ers".

Ledenaantal

2200

Actief belijdende leden

50 (275 capaciteit)

Aantal vrijwilligers

80

Beschermde status

Rijksmonument

Overige gebouwen en gronden

De ruimte rondom de kerk is verpacht aan de burgerlijke gemeente. Verder is er naast de kerk een consistorie, kosterswoning, de Martinushof (verhuurd aan de Heemkundevereniging, incidentele verhuur en een boekenmarkt), en het uitvaartcentrum.

Emotionele waarde

De kerk is een baken in het dorp. Het is een herkenningspunt en bepaalt het thuiskomen. Uit de enquête bleek een sterk verlangen van de gemeenschap naar behoud van het gebouw (2021). De kerk heeft een goede akoestiek en een mooi orgel. De kerk voelt als een huiskamer voor Markelo.

Toekomstplannen en restricties

Missie van dorpsbewoners en kerkleden: behoud kerkgebouw. Missie kerkleden: geloof behouden/versterken. Daarom: een multifunctioneel centrum van maken en betrokkenheid genereren. Plan: Fase 1: banken eruit en vlakke vloer, fase 2: trap erin. De losse trap dient als tribune en tochtportaal, kan een stiltecentrum bergen en biedt ruimte voor toiletten en opslag.

Gewenste ondersteuning

Welke kerken en vraagstukken zijn er, en wat gaat iedereen doen? Coördinatie van de samenwerking onderling zou voor ons wenselijk zijn. Verder zijn wij op zoek naar fondsen of tips voor fondsenwerving.

Kansen

- Er zijn actieve kerkrentmeesters met ideeën voor de kerk. Zij onderzoeken de ideeën grondig (bezoeken bv: Lebuinuskkerk Deventer, Laren (Gelderland) en Wilp).
- Het dorp is begaan met het kerkgebouw en het bestuur zoekt verbinding met de omgeving (horeca, Cultuurhuis, etc).
- Het Cultuurhuis heeft geen plek voor 275 mensen.
- Samenwerking met andere kerkelijke gemeenten om efficiënt te zijn (samen één predikant aanstellen).

Bedreigingen

- Vergrijzing zorgt ervoor dat de vaste bijdragen teruglopen.
- Vitaliteit bestuur is een vraagstuk en er zijn in Hof van Twente 3 vacante plekken voor een predikant.
- Zodra je met één idee aan de slag gaat, bijvoorbeeld andere ingang gebruiken en kerkbanken eruit, dan dient ook de cv-installatie aangepast te worden.

Ruimtelijke kwaliteit en cultuurhistorische waarde

De kerk met oudere toren staat centraal in het dorp, aan de doorgaande verbinding tussen Holten en Goor, precies daar waar deze kruist met de weg naar de Markelose berg. De kerk met bomen bepaalt het beeld en de sfeer van de dorpskern, winkels zijn om het kerkplein gegroepeerd.

Toekomstpotentie vanuit Het Oversticht gezien

De kerk staat letterlijk en figuurlijk zó centraal in het dorp, dat het echt kansen lijkt te bieden om er veel functies in onder te brengen en de deuren zoveel mogelijk te openen. Regelmatige crowdfunding lijkt zinvol.

KERKENVISIE

HH Petrus en Pauluskerk

Goorsestraat 19, Hengevelde

Hof van Twente

OMSCHRIJVING

De kerk wordt vooral gebruikt voor de kerkdienst. Elk weekend is er een viering. Waar 20 jaar geleden nog 600-1200 mensen in de kerk samenkwamen, zijn dat er nu nog 50-80. Vóór Corona werd de grote kerk nog vaak gebruikt, maar nu steeds vaker de dagkapel (apart gewijd als kerk), o.a. omdat deze goed te verwarmen is. Er wordt bijna niet meer gedoopt of getrouwd. Bij een uitvaart of avondwake is het soms nog wel bijzonder druk. Maar alleen daarvoor is het gebouw niet te behouden. De locaties in Beckum en Bentelo gaan al dicht. Op korte termijn is er weer strategisch parochieberaad.

Aantal ingeschrevenen

2000

Actieve kerkgangers

50-80 (capaciteit: 600 kerk, 85 dagkapel)

Aantal vrijwilligers

150

Beschermde status

Geen, alleen vm. KA-gebouwtje

Overige gebouwen en gronden en gebruik

Naast het kerkgebouw ook een pastorie (op zoek naar nieuwe huurder), kosterswoning (verhuurd), vm. KA-gebouwtje, begraafplaats, Hengeveldse tent, zeven parkeerplaatsen (worden nauwelijks gebruikt) en diverse gronden al dan niet met boerderijen (in erfpacht uitgegeven).

Emotionele waarde

De kerk is gebouwd op een kruispunt van wegen: Bentelo, Delden, Diepenheim, Goor en Haaksbergen. Oorspronkelijk op grond van de boerderij Wegdam. Historische kaarten verwijzen naar Wegdam (niet naar Hengevelde). De kerk staat in het hart van het centrum en is een baken in het dorp.

Toekomstplannen en restricties

Voordat de kerk anders gebruikt kan worden, zou deze aan de eredienst onttrokken moeten worden. De parochie is verantwoordelijk en moet de plannen voorleggen aan het (aarts)bisdom. De kerk moet volgens het bisdom verkocht worden tegen de marktprijs.

Gewenste ondersteuning

Wie zou geïnteresseerd zijn in het kopen en ontwikkelen van de kerk tot seniorenwoningen met zorg? Hoe krijg je de woningen binnen de contouren van het gebouw? Welke zijn geschikte architecten? Hoe zou je zoiets kunnen inpassen in de omgeving?

Kansen

- Er zijn geen financiële problemen, door het vastgoedeigendom.
- De kerk is goed onderhouden, dagelijks onderhoud is minimaal.
- De geschiedenis van de kerk is opgeslagen in een boek.
- De dagkapel zou in de toekomst de kerk kunnen blijven. Deze dagkapel heeft een capaciteit van ca. 85 p.
- De (grote) kerk zou wellicht herbestemd kunnen worden tot senioren(zorg)woningen. Voordeel is dat de kerk in het centrum staat en dat de pastorie mee kan met de ontwikkeling. Er is contact met De Pellenhof (Wonen Delden) en een woonstichting erachter (Viverion). De parochie heeft goed contact met Harry Ellenkamp (nieuwe gebouwenman van het Bisdom).

Bedreigingen

- Er is een grote kans dat de kerk binnen 5-10 jaar aan de eredienst onttrokken wordt (te weinig betrokkenheid en te weinig vitaliteit).
- De begraafplaats zou verloren kunnen gaan. Misschien in aparte stichting, maar wel vrijwilligers nodig. Geen crematorium dichtbij.
- De kerk is gebouwd met geld van het dorp voor de eredienst. Als die eredienst verval, dan verval ook de claim op het geld.

Ruimtelijke kwaliteit en cultuurhistorische waarde

Het is een katholiek dorp. Men kerkte eerst in een schuilkerk op het Slot. Vervolgens is begin 19^e eeuw op de huidige plek een kerk gebouwd. Bij het bombardement van Hengevelde in WOII is deze kerk verwoest en vervolgens een kwartslag gedraaid.

Toekomstpotentie vanuit Het Oversticht gezien

Zorgvoorzieningen aanbrengen als losse units in de kerk lijkt kansrijk, (ook vanwege de redelijke lichtinval ook op de begane grond). Het voordeel hiervan is dat de kerk toegankelijk blijft voor het hele dorp.